

Trods milliontilskud siges der nej til mere natur i Sivet

Gennem det seneste halve århundrede er Sivet i nordøsthjørnet af Præstø Fjord blevet ændret – og derefter forsøgt ændret tilbage igen – med to

Sivet

35 hektar våde engarealer omkring Orup Bæk blev inddæmmede i 1919 ved Rohlte, 10 kilometer syd for Fakse. Var dog indiget allerede fra 1903.

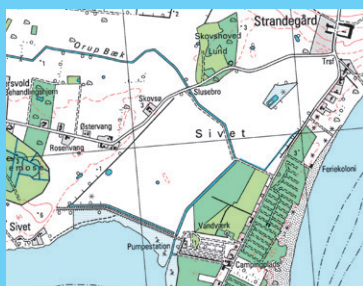
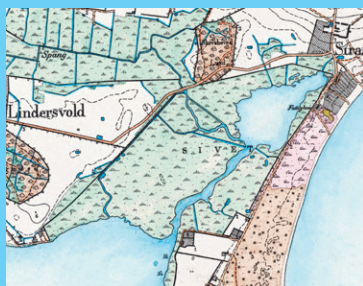
Betydelig statsstøtte i 1962 til forstærkning af dæmning og pumpehus.

Siden begyndelsen af 1990'erne flere forsøg på naturgenopretning, senest i 2012, men skrinlagt på grund af manglende bevillinger eller modstand fra enkelte lodsejere.

Kortene er fra 1871, 1890 og 1995.

Fakse Kommune.

Koordinater: 6119366, 697490.

kostbare statsstøtteprojekter. Hver fortæller de deres egen særprægede historie om samfundets skiftende prioriteringer.

Først kunne man ikke få jord nok. Selv de dårligste boniteter skulle under plov, koste ville, for det var skatteydernes penge. Der blev brugt seks mio. kr. på pumpestation og kanal anlæg i 1957-62, men med 66 procent i tilskud fra staten.

Få årtier senere indså man fejlene og gik i gang med at rette op på de kuldsejlede investeringer. Allerede fra 1995 har staten atter stået parat med den store pengepung til et naturgenopretningsprojekt for Sivet.

Hele tolv mio. kr. ville man betale så sent som i 2012 for at få de sandede enge sat under vand igen. Denne gang skulle jordejerne bare sige ja uden overhovedet selv at betale en krone. Alligevel var der fem ud af de 23 lodsejere, der ikke ville være med, så selv om nejsigerne kun ejede en tiendedel af det samlede areal, faldt projektet til jorden. 100 procent frivillig tilslutning var en lovgivningsmæssig forudsætning for at kunne bruge statens penge.

På vandretur langs Orup Bæk

Oprindeligt var Sivet en vig i Præstø Fjord, men i begyndelsen af århundredet blev der anlagt et dige og en sluse. Formålet har været at begrænse oversvømmelser med saltvand fra fjorden.

Imidlertid øgede digebyggeriet og slusespærringen en risiko for bagvandsoversvømmelser fra Orup Bæk, der løb ned gennem de lavtliggende enge. Ved høje vandstande i fjorden lukkede slusen, og så kunne bækken vand kun løbe ud over engene i Sivet eller mosearealerne højere oppe langs bækken.

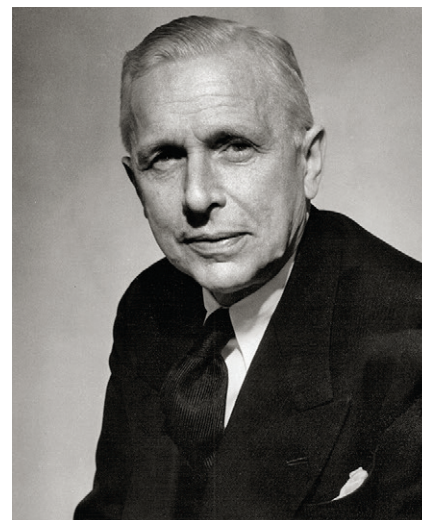
I den nordlige del af Sivet lå en større sø helt frem til begyndelsen af 1960'erne. Grønnemose blev den kaldt, og af jagtlige grunde hægede

man om den, så den var fritaget for dræning og kultivering. Siden hen forsvandt vandet dog alligevel, og Grønnemose blev omdannet til en vildtremise på 100 x 150 meter med et lille opgravet andehul fyldt med grumset vand og alt for mange ænder, der holder til på den overbeskidte og nedtrampede lille »ø« i vandhullet.

Hele denne udvikling begyndte en lørdag formiddag i 1955, hvor en gruppe mænd gennemvandrede hele den strækning af Orup Bæk, som de havde sat sig for at gøre noget ved.

De nederste ca. tre kilometer af bækken snoede sig gennem det lave terræn, der var beskyttet mod Præstø Fjord ved en dæmning med en sluse. Vandstanden i bækken lå kun en smule under terræn, men alligevel havde engene en »overraskende græsbestand«, og her og der lyste de gule engkabellejer op. Årsagen til den frodige græsvækst fandtes i den sandede undergrund, hvor nedbøren straks drænes væk.

Fiskeribiologen Åge Vedel Tåning (1890-1958) var den første direktør for Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser. Som Fiskeriministeriets repræsentant i Statens Landvindingsudvalg forsvarede han fiskernes erhverv og fiskenes frie vandringsveje i de mange blokerende landvindingsprojekter, men som regel kom han til kort. Foto: privateje.

Så længe drænbrøndene holdes i orden, kan Sivet stadig bruges til wrapphø og lucerne.

Engene blev anvendt til græsning for kreaturer og til høslæt. Hele det omhandlede område – også kaldet Sivet dengang – stod dog under vand om vinteren, og ved stor nedbør gik bækken altid over sine bredder og forårsagede oversvømmelser.

Sivet var stærkt sandet, og her lugtede de pløjede arealer ligefrem af strandsand, som et minde om dengang vigen var en del af fjorden. Grønnemose Sø lå også her med et større vandspejl, og det ønskede baron Reedtz-Thott, der var områdets store jordbesidder, bevaret som »reservat og jagtområde«.

Dæmningen mod fjorden blev betegnet som »solid«, og man fik fortalt, at den var fra 1903, men udbygget i 1920'erne.

Selskabet, der var på vandretur lørdag 8. oktober 1955 langs Orup Bæk, bestod først og fremmest af to repræsentanter fra Statens Landvindingsudvalg, lodsejere fra området langs bækken, en repræsentant for Grundforbedringsudvalget i Præstø Amtsrådskreds samt et par konsulenter. Efter turen samledes de til møde med i alt 25 lodsejere i Roholte Forsamlingshus. Angiveligt havde ejerne af 90 procent af det involverede areal underskrevet en anmodning om at få økonomisk støtte til et landvindingsprojekt.

Konsulenten præsenterede sit projektforslag for Orup Bæk. Faktisk fore-

lå der to muligheder: en med en landkanal rundt om området, og en med udpumpning af al vand. Det berørte areal, der i givet fald ville nyde godt af pumpeprojektet, men som så også skulle betale til det, udgjorde 150 hektar. Prisen var anslået til 354.000 kr. (5,1 mio. kr. i 2013-værdi).

Repræsentanten for Statens Landvindingsudvalg kunne fortælle, at der ville være mulighed for 60 procent i statstilskud. Nogen beslutning kom der dog ikke på dette møde, men der var stemning for at arbejde videre med forslaget.

Ingen plads til ål og gedder

Næste møde i Roholte Forsamlingshus fandt sted otte måneder senere, tirsdag 10. juli 1956. De samme mødedeltagere var til stede, men nu var der flere realiteter på bordet.

Hele tre projekter blev lagt frem: et med landkanal, et med fuld udpumpning af hele oplandets tilstrømning og et med flere lokale pumper. Priserne varierede fra 482.000 kr. over 379.000 kr. til 385.000 kr. i nævnte rækkefølge.

Beslutningen blev truffet i løbet af efteråret, så 16. december 1956 kunne Statens Landvindingsudvalg indstille det mellemste projekt med forstærkning af dæmningen mod fjorden og opførelse af et grundmuret pumpehus (det eksisterende) med to elektriske pumper samt uddybning, kanalisering og rørlægning til en pris på 412.000 kr. (5,6 mio. kr. i 2013-værdi). Ved Grønnemose Sø skulle der anlæg-

ges et 250 meter langt dige i en halv meters højde for at holde på vandet i søen af hensyn til baronens jagtforhold.

En lille kurre på tråden forstyrrede kortvarigt den gode stemning omkring projektet.

I februar 1957 skrev fiskeribiolog Åge Vedel Tåning på vegne af Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser et advarende brev til Statens Landvindingsudvalg. Det valgte projekt ville medføre, at hele vandløbet måtte afskrives som opvækstvand for ål, og det ville også gå tabt som gydeområde for fjordens store bestand af brakvandsgedder. Man gjorde opmærksom på, at man »ud fra et fiskerimæssigt synspunkt« ville foretrække, at den store pumpestation blev erstattet med flere mindre lokale pumper.

Brevskriveren sluttede med en henstilling om, at »hvis ikke meget vægtige forhold taler derimod, skal jeg derfor henstille, at projektet ændres som nævnt af hensyn til fiskeriet«.

Fiskeribiolog Åge Vedel Tåning sad selv i Statens Landvindingsudvalg fra 1953 til 1958, men som repræsentant for Fiskeriministeriet. Gang på gang påpegede han de uheldige virkninger på fiskeriet af de mange landvindingsprojekter, men kun sjældent blev han hørt.

Det blev han heller ikke i sagen om Sivet.

Allerede tretten dage senere fastslog udvalget, at man ikke kunne ændre projektet, da man nærrede »ængstelse for den gennemsvivning, som vil finde sted gennem de lange ådiger, og som vil med-

Pumpehuset på dæmningen ud mod Præstø Fjord stod færdigt i 1962. Siden da har det pumpet vandet ud fra Orup Bæk, så ikke bare den sandede jord i Sivet, men hele 150 hektar lavtliggende marker længere opstrøms holdes tørre.

Flere hundrede par blå kærhøge ynglede i Danmark i 1800-tallet og helt frem til 1940'erne, men hedeplantagernes opvækst og opdyrkningen af utallige vådområder udryddede hurtigt bestanden. I begyndelsen af 1990'erne var der tegn på en genindvandring, da omkring fem par etablerede sig i det sydlige Jylland, men forstyrrelser og ulovlig ægsamling fik atter arten jaget bort. Siden da har den ikke ynglet hvert år. Til gengæld er den regelmæssigt forekommende som trækfugl fra Skandinavien. Det er hunnen til venstre og den blå han til højre. Foto: Mogens Hansen.

føre, at et areal på begge sider af vandløbet ikke vil kunne afvandes på tilfredsstillende måde».

Første rate af overslagssummen på 412.000 kr. til »udførelse af pumpstation og elforsyning samt hovedkanal« for projektet ved Sivet, blev bevilget af Landbrugsministeriet 10. december 1957. Tilskudsprocenten var 60 med resten som statsgaranteret lån, og arbejdet var vurderet til at skulle vare to år.

Sådan kom det dog ikke til at gå.

Arbejdet viste sig langt mere besværligt og udgiftskrævende. Først i 1962 kunne regnskabet afsluttes, og da var udgifterne løbet op i 525.809 kr. (6,1 mio. kr. i 2013-værdi), altså en halv million kroner dyrere i sammenlignelige priser. Af hensyn til lodsejerne havde Afvandingskommissionen dog hævet statens støtte til 66 procent.

Amtet tilbyder millionprojekter

Allerede i 1980'erne begyndte der at opstå problemer med at holde Sivet tilstrækkelig tørt til agerbrug. I dag ligger engene bag dæmningen mindst tre meter lavere end niveauet i Præstø Fjord. Også højere oppe langs Orup Bæk var der problemer med vand på de mosearealer, hvor der tidligere var gravet tørv.

I 1995 præsenterede Storstrøms Amt den første gennemarbejdede rapport om en mulig naturgenopret-

ning for lodsejerne. Formålet var dels at genskabe en rastelokalitet for vadefugle, dels at tilbageholde forurenende stoffer fra især landbruget, så vandkvaliteten i Præstø Fjord kunne forbedres.

Hedeselskabet havde for amtets regning udarbejdet tre forslag:

Model 1 opererede med et nyt 750 meter langt vandløb og ny højvands-sluse i dæmningen. Det skulle gøre det muligt at etablere en 10 hektar stor sø i den udtørrede Grønnemose og omdanne resten af Sivet til våde enge. Nok så interessant ville denne model gøre det muligt at etablere en 39,5 hektar stor sø vest for Sivet. Pris: 1,5 mio. kr. (2,2 mio. kr. i 2013-værdi).

Model 2 ville bibeholde det eksisterende afvandingsanlæg, men ændre pumpepraksis så vandstanden i Orup Bæk ville blive hævet en meter. Det højere vandspejl ville gøre det muligt at etablere flere lavvandede søer på tilsammen 6,6 hektar og våde sumpede enge på 27 hektar langs bækken. Pris: 1 mio. kr. (1,5 mio. kr. i 2013-værdi).

Model 3 ville betyde, at der skulle opføres en helt ny pumpestation oppe ved landevejsbroen, hvor der også skulle være frit udløb gennem en højvands-sluse. Denne model ville i øvrigt sammenkoble de to andre modeller. Pris: 3,3 mio. kr. (4,8 mio. kr. i 2013-værdi).

Fælles for projekterne var også forslag om naturpleje i form af kreatur-

græsning på engene og rørsæk for at bremse udbredelsen af en rørsump. Af hensyn til de rekreative interesser skulle der også rejses et udsigtstårn. Lodsejerne ville ikke lide nogen nød. Der var regnet med erstatninger pr. hektar våd engjord fra 15.000 til 40.000 kr. (21.800-58.200 kr. i 2013-værdi) alt efter jordbundens bonitet.

Mere kom der ikke ud af alle anstrengelserne i den omgang. Da myndighederne langt om længe var klar til at gå i gang med forhandlingerne,

I den østlige ende støder dæmningen op til Feddet Camping med tusinder af campister hvert år. Feriefolkets travle færdsel henover dæmningen aflæses tydeligt af den slidte fodsti.

Orup Bæk føres frem til pumpestationen på dæmningen gennem en gravet kanal, hvor tagrørerne gror villigt. Arealerne nærmest dæmningen ligger hen i en braklignende tilstand, formentlig på grund af for meget vand til egentlig dyrkning.

var tilsagnet om penge fra Miljøministeriet trukket tilbage. Man havde »omprioriteret« sine midler, så rub og stub gik til at finansiere det kostbare naturprojekt ved Skjernå i Vestjylland.

Så fulgte der flere mellemspill fra interesserede lodsejere, amtet og de centrale miljømyndigheder, men enten var der alligevel ingen penge, når det kom til stykket, eller også var lodsjerne imod.

Det tredje – og foreløbig sidste – projektforsøg blev gjort i 2012.

Naturstyrelsen havde udpeget 18 statslige vådområdeprojekter, som skulle medvirke til at sætte gang i de statslige vandplaner og dermed sikre, at Danmark opfylder sine forpligtelser efter EU's vandrammedirektiv. De atten områder var udvalgt, fordi de ville give den største forbedring af vandmiljøet for færrest penge.

Der var typisk tale om lavtliggende jorder tæt på åer eller tidligere afvandede søer, hvor man kunne genskabe de naturlige vandstandsforhold. Pro-

jekterne omfattede ca. 2300 hektar (23 km²) og ville skabe ca. 1800 hektar ny natur, samtidig med en reduktion af kvælstofforureningen med op til 400 tons kvælstof pr. år. Der var afsat 157 mio. kr. til projekterne, og Sivet og Orup Bæk var et af dem.

Projektets hovedformål var at reducere tilførslen af næringsstoffer til Natura 2000 området »Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund«. Arealet ville være ca. 160 hektar, heraf 60 hektar sø fra Sivet (Grønnemose Sø) og videre mod nordvest op i ådalen, og dette design ville angiveligt medføre, at ca. 18 tons kvælstof kunne neutraliseres på årsbasis. Det samlede budget skønnedes til 12,5 mio. kr. Konsulentfirmaet Cowi havde allerede gennemført de nødvendige forundersøgelser i 2011 for Faxe Kommune, så projektet var ganske ligetil.

Men heller ikke denne gang lykkedes det. Ud af de 23 lodsejere var der fem, der ikke ville være med. Ganske vist ejede de blot 10 procent af jor-

den, men det spillede ingen rolle. Da de sagde nej, måtte myndighederne pænt pakke projektet sammen for tredje gang. Politisk var det dikteret på forhånd, at alle projekter skulle gennemføres ad frivillighedens vej.

I vinteren 2013/14 er en lokal initiativgruppe atter gået i gang med et nyt projekt for 4. gang. Nu vil de have gravet en afskærende kanal lige syd om Strandgård, så Orup Bæk ledes uden om både Sivet og fjorden, men sendes direkte til havs i Østersøen.

KILDER

Bisgaard, Chr.: Forundersøgelse til naturgenopretning af Landvindingslaget Orup Bæk ved Præstø Fjord. Hedeselskabet, maj 1995.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 29. august 2004 og 27. juli 2008.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1778. Rigsarkivet.

Statsligt vådområdeprojekt Orup Bæk. J. nr. NST-4255-00012. 19. december 2012.

Fuglelivet i Sivet

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet i Sivet, så brug dette link: www.dofbasen.dk.

Herunder ses en oversigt over de 63 fuglearter, som er registreret fra **Sivet**, pr. 7. januar 2014. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Fiskehejre	(1/1)	Musvåge	(14/22)	Sølvmåge	(2/61)	Tornsanger	(2/3)
Knopsvane	(2/45)	Fjeldvåge	(8/8)	Ringdue	(1/2)	Havesanger	(1/1)
Sangsvane	(4/27)	Fiskeørn	(1/1)	Gøg	(1/1)	Blåmejse	(1/10)
Grågås	(5/204)	Tårnfalk	(5/6)	Mosehornugle	(3/3)	Husskade	(1/1)
Canadagås	(2/42)	Dværgfalk	(2/3)	Mursegler	(1/500)	Allike	(2/32)
Bramgås	(2/260)	Vandrefalk	(1/1)	Sanglærke	(3/13)	Råge	(7/489)
Gravand	(2/4)	Agerhøne	(2/12)	Landsvale	(3/163)	Gråkrage	(2/4)
Pibeand	(1/30)	Fasan	(2/3)	Gul Vipstjert	(1/1)	Ravn	(1/2)
Gråand	(3/48)	Vandrikse	(1/1)	Solsort	(3/8)	Stær	(6/299)
Stor Skallesluger	(3/3)	Grønbenet Rørhøne	(1/1)	Sjagger	(2/150)	Bogfinke	(2/31)
Hvepsevåge	(2/6)	Trane	(1/12)	Sangdrossel	(1/1)	Kvækerfinke	(1/1)
Rød Glente	(2/2)	Vibe	(8/235)	Vindrossel	(1/2)	Grønirisk	(1/1)
Havørn	(1/3)	Dobbeltbekkasin	(1/1)	Misteldrossel	(1/2)	Stillits	(3/29)
Rørhøg	(1/1)	Storspove	(2/6)	Kærsanger	(2/2)	Gulspurv	(4/19)
Blå Kærhøg	(4/4)	Hættemåge	(1/75)	Gulbug	(1/1)	Rørspurv	(1/2)
Spurvehøg	(1/4)	Stormmåge	(3/453)	Gærdesanger	(1/2)		

Plantelivet i Sivet

TBU 39b/2: Sivet ved Strandgaard + enge langs Orup Bæk syd for Roholte

På nær ubetydelige rester er Sivet og Sivsø afvandet og opdyr-

ket. Ud for dæmningen ved Sivet er fundet vild selleri og samel.

Kilder: se Gravesen 1976.